

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ В АПК

За роки, що минули після набрання Законом «Про охорону праці» чинності, законодавча та виконавча влада змогли створити в Україні діючу організаційну структуру з управління охороною праці по вертикалі — від Кабінету Міністрів до підприємства — і відповідну нормативно-правову базу. Хоча й неповністю, але здійснюється фінансування працезахоронної діяльності як державою, так і підприємствами, забезпечуючи здавалось би хай і недостатній, але необхідний мінімум умов для функціонування охорони праці у країні.

Основним завданням державної політики у сфері охорони та безпеки праці на підприємствах АПК є реалізація завдань комплексного управління охороною праці, державного нагляду за додержанням вимог законодавчих та інших нормативних актів, що стосуються безпеки, гігієни праці та виробничого середовища.

Позитивні результати роботи роботодавців, керівників усіх рівнів сільськогосподарських підприємств в умовах дії Закону очевидні і ні в кого не викликають сумніву. Але чому ж тоді в АПК такий високий рівень виробничого травматизму і професійних захворювань, чому не спрацюють окремі положення Закону?

Об'єктивними причинами цього явища слід вважати: перехід міністерства, інших органів виконавчої влади від галузевого принципу управління охороною праці до функціонального; незадовільний стан безпеки і умов праці на сільськогосподарських підприємствах, особливо у фермерських і селянських господарствах; зростаючу кількість фізично зношеного і морально застарілого устаткування, машин, механізмів, які не відповідають вимогам безпеки, що збільшує вірогідність аварій і нещасних випадків на виробництві; не-

достатньо відповідальне ставлення до питань охорони праці з боку більшості власників підприємств; недос-

татне інформаційне забезпечення сільського населення у питаннях особистої безпеки та безпеки оточуючих; низьку ефективність діяльності служб охорони праці сільськогосподарських підприємств; відсутність необхідної кількості кваліфікованих спеціалістів з охорони праці; нечітке розмежування підприємств за сферами управління охороною праці між регіональними та галузевими органами управління охороною праці; недостатнє розмежування напрямів діяльності між місцевими органами самоврядування.

Говорячи про необхідність створення і функціонування системи управління охороною праці, варто нагадати, що ще в 1995 р. видано наказ міністра аграрної політики від 27.10.94 р. № 291 про необхідність створення СУОП. Були видані методичні рекомендації, розроблені фахівцями кафедри «Безпека життєдіяльності» Таврійської державної агротехнічної академії і Національного аграрного університету. Вчені ка-

федри розробили СУОП для 30 сільськогосподарських підприємств Запорізької області.

Досвід роботи показує, що СУОП приносить відчутні результати у покращанні умов та стану безпеки праці: уточнюються посадові обов'язки з охорони праці керівників і спеціалістів усіх рівнів, створюються служби охорони праці підприємств, розробляються інструкції з охорони праці, створюється система навчання та перевірки знань з питань охорони праці посадових осіб і спеціалістів виробничих дільниць, робітників.

Але цей же досвід свідчить і про негативні сторони. Це перш за все відсутність бажання щодо впровадження СУОП у керівних працівників сільськогосподарських підприємств. Як правило, звертаються за розробкою керівники підприємств, де траплялися нещасні випадки або де передбачається чи вже проводилась комплексна перевірка стану охорони праці наглядовими органами. Відсутня також методологія розробки СУОП для фермерських і селянських господарств, а також нормативно-правова база проведення цієї роботи.

Інколи розроблені нормативні акти не тиражуються, не доводяться до виконавців. Особливо це стосується інструкцій з охорони праці. Деякі з них не виконуються, наприклад ті, що стосуються навчання робітників, проведення інструктажів з охорони праці тощо.

Створення СУОП для невеликих підприємств часто гальмується відсутністю правових та організаційних передумов для залучення добровільних об'єднань спеціалістів з охорони праці до надання відповідних послуг.

Було б доцільним створення таких асоціацій спеціалістів з охорони праці, які б могли допомагати виконувати деякі роботи з охорони праці, особливо після комплексних перевірок, проведених наглядовими органами. Але у зв'язку з відсутністю нормативно-правової бази ця робота на місцях гальмується.

Кафедра «Безпека життєдіяльності» Таврійської державної агротехнічної академії проводить великий обсяг робіт щодо організації навчання з охорони праці посадових осіб і спеціалістів підприємств і організацій АПК. Для цього створено нормативно-правовий центр з охорони праці, оснащений необхідною методичною і науковою літературою та посібниками. За останні три роки навчання

ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ» – 10 РОКІВ

НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА СУОП

і перевірку знань у ньому пройшли понад дві тисячі керівників і спеціалістів підприємств. Але якщо перші керівники, головні спеціалісти та керівники служб охорони праці навчання і перевірку знань проходять відповідно до програм, то інші спеціалісти і посадові особи таке навчання проходять несвоєчасно і не в повному обсязі. Як наслідок, значна кількість таких посадових осіб і спеціалістів не знає правових питань з охорони праці, не вміє розробляти нормативні документи (наприклад інструкції з охорони праці).

На наш погляд, навчання і перевірку знань посадовців і спеціалістів середньої ланки підприємств повинен проводити Фонд соціального страхування від нещасних випадків.

Слід також поліпшити підготовку фахівців з охорони праці підприємств. За останні п'ять років в академії було підготовлено понад 130 фахівців з охорони праці. Розроблено навчальні програми, вченими академії написані підручники, але інформаційно-правове забезпечення знаходиться не на належному рівні.

Необхідно звернути увагу на те, що регіональні галузеві органи управління та органи державного нагляду недостатньо вивчають, узагальнюють і впроваджують на рівні окремих виконавців та трудових колективів досвід безаварійного виробництва і безпеки праці. Наприклад, дні охорони праці, які проводять окремі керівники сільськогосподарських підприємств Запорізької області (дослідне господарство «Відродження», приватне підприємство «Могучий», дослідне господарство Інституту зрошувального садівництва Мелітопольського району та інші), дають змогу плановірно, поступово приводити устаткування, агрегати, інші засоби виробництва у відповідність до існуючих стандартів. Але досвід цих та інших господарств не впроваджується на інших підприємствах.

Сподіваємось, що подальша робота щодо створення безпечних і нешкідливих умов праці на виробництві покращуватиметься і проводитиметься відповідно до вимог Закону «Про охорону праці», десятиріччя введення у дію якого відмічалось у листопаді 2002 р.

Ю. РОГАЧ, завідувач кафедри «Безпека життєдіяльності» Таврійської державної агротехнічної академії

Підвищення вимог до роботодавців щодо створення безпечних умов праці відповідно до Закону «Про охорону праці» у сучасних умовах вимагало проведення обов'язкового навчання з питань охорони праці керівників та виконавців усіх рівнів виробничої сфери, а також запровадження загальнообов'язкового навчання з цих питань у всіх закладах освіти. Введення в дію Типового положення про навчання з питань охорони праці відіграло позитивну роль у систематизації і наведенні порядку в навчально-методичних процесах.

Створення у 2001 р. Головного навчально-методичного центру Держнаглядохоронпраці (ГНМЦ) з делегуванням йому функцій надання методичної допомоги всім закладам освіти з питань навчання з охорони праці, а також контролю за проведенням навчання сприяло наведенню належного порядку у цій сфері.

Основними напрямками діяльності ГНМЦ є проведення попереднього і періодичного навчання (у т. ч. і підвищення кваліфікації) та атестація посадових осіб і спеціалістів, зокрема фахівців міністерств, відомств, корпорацій та підприємств, інспекторів Держнаглядохоронпраці, страхових експертів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, технічних експертів тощо, а також виконання наукових розробок у галузі охорони праці.

На проведення освітньої діяльності центр має дозвіл Держнаглядохоронпраці, ліцензію Міністерства освіти, ліцензію ТЮФ Рейнланд Академії в галузі систем якості та систем управління навколишнім природним середовищем на території України. Щороку в центрі проходять навчання 5–6 тис. спеціалістів.

Центр здійснює також розробку та впровадження Єдиної системи професійного психофізіологічного добору спеціалістів, які зайняті на роботах з високим рівнем техногенної небезпеки та підвищеним ризиком.

Центр бере участь у розробці Концепції безперервного навчання населення України з питань охорони праці, створенні навчально-методичних посібників.

У зв'язку з тим, що Типове положення про навчання з питань охорони праці має рекомендаційний характер, існує багато випадків, коли різні курсові комбінати та навчальні центри використовували отримані дозволи для проведення формального навчання або проведення його на дуже низькому рівні, але за реальну оплату. Про який рівень знань може йти мова під

час експлуатації потенційно небезпечних об'єктів з такою системою навчання? Перевірки, проведені працівниками ГНМЦ за участю представників Держнаглядохоронпраці і територіальних управлінь, викрили факти відвертого ігнорування вимог Типового положення, яке потребує перегляду. Мабуть, потрібен нормативний документ з конкретними вимогами до навчальних закладів, дозвільної процедури та підготовки викладачів, програм навчання й перевірки знань, до посадових осіб та спеціалістів, особливо до робітників, які виконують роботи на потенційно небезпечних виробництвах і об'єктах підвищеної безпеки.

Створення Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України сприяло подальшому захисту працюючих. Але невиконання Фондом своїх обов'язків у частині фінансування Національної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2001–2005 роки і навчання відповідних спеціалістів з охорони праці погіршує стан охорони праці на виробництві. Так, з березня цього року навчання та підвищення кваліфікації державних інспекторів Держнаглядохоронпраці ГНМЦ здійснює за власний рахунок, а навчання відповідних спеціалістів міністерств, відомств, корпорацій, підприємств, кафедр охорони праці вищих навчальних закладів, органів виконавчої влади тощо не здійснюється взагалі.

Створення відповідно до Указу Президента України від 18 вересня 2002 р. № 834/2002 Державного комітету України з нагляду за охороною праці та внесення змін і доповнень до Закону «Про охорону праці» дає нам надію, що проблеми навчання будуть вирішені державними органами на державному рівні.

О. БАЖЕНОВ, директор Головного навчально-методичного центру Держнаглядохоронпраці